

Le Corbusier:
Η διασπορά του δημιουργού

ΝΙΚΟΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Εισήγηση στην τελευταία θεματική ενότητα του συνεδρίου
«Ελ/Le Corbusier: Γενεαλογίες»
με τίτλο «Υποκείμενο/Εαυτός»
που πραγματοποιήθηκε στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ
(31 Οκτωβρίου 2015).

Περιεχόμενα

[Αρχιτεκτονική και υποκειμενικότητα](#)

[Υποκειμενικότητα: Μια φράση](#)

[Le Corbusier: Θεμελιακή φαντασίωση](#)

[Σύνοψη μιας περιδιάβασης](#)

Αρχιτεκτονική και υποκειμενικότητα

Η υποκειμενικότητα είναι συμφυής με την αρχιτεκτονική. Συνιστά την αρχή που συνέχει το προσωπικό αρχιτεκτονικό έργο, και συμπυκνώνεται στο διακριτό ύφος¹ του αρχιτεκτονούντος υποκειμένου.

Ο κάρναβος αυτής της συνοχής αντιστοιχεί στη χαρακτηριστική αίσθηση του κόσμου που διακρίνει τον αρχιτέκτονα. Αίσθηση που καθορίζεται από τη φαντασίωση του υποκειμένου, με την ψυχαναλυτική εκδοχή του όρου – τουτέστιν, ως υπόστρωμα της ψυχικής πραγματικότητας, του κόσμου του υποκειμένου. Η θεμελιακή φαντασίωση αντιστοιχεί σε ένα πλάσμα φαντασίας και λόγου, που ορίζει την κατά φαντασίαν περιγραφή του κόσμου και της θέσης του υποκειμένου σ' αυτόν (π.χ. σωτήρας, θύμα, ήρωας...).

Η θεμελιακή φαντασίωση συνιστά την κύρια διαμεσολάβηση ανάμεσα στο δομικό υποκείμενο του Ασυνειδήτου και την έμπρακτη εκδήλωση της επιθυμίας του υποκειμένου, όλως ιδιαιτέρως στα πεδία της φαντασίας, του πάθους και της δημιουργίας. Ως εκ τούτου, η αρχιτεκτονική είναι η φαντασίωση του αρχιτέκτονα (ανα)διατυπωμένη στη γλώσσα της κατασκευής. Και το σημαίνον κτίσμα, ως ενσάρκωση του ύφους και της αίσθησης του κόσμου, αντιπροσωπεύει μια κτισμένη εκδοχή της εκάστοτε υποκειμενικότητας.

Η υποκειμενικότητα έχει διττή υπόσταση:

Από τη μια, το δομικό υποκείμενο του Ασυνειδήτου, που χαρακτηρίζεται από προσωπική ιστορικότητα και μοναδικότητα, ευστάθεια, συνοχή και συνέχεια. Αντιπροσωπεύει την εν τω βάθει αυθεντική, συμβολική ταυτότητα του υποκειμένου, μήτρα της απόλυτα προσωπικής του ένταξης σ' έναν απόλυτα μοναδικό προσωπικό κόσμο.

Από την άλλη, το σύστημα των εγωτικών ταυτίσεων (ρόλοι, φορέματα, προσωπεία, φαντασιακές ταυτότητες), που συγκροτείται με δάνεια είδωλα τα οποία θα μπορούσαν να υπηρετήσουν τις βλέψεις του Εγώ στις μεταβαλλόμενες περιστάσεις, ως εργαλεία επιτυχίας. Χαρακτηρίζεται από φαντασιακή

μεταβλητότητα –τουτέστιν, εξελισσόμενες και αντιμεταλλάξιμες ταυτίσεις με σαηγευτικές μορφές που αιμαλωτίζουν το Εγώ σε παίγνια κατοπτρισμού, γοητείας, σύγκρισης και ανταγωνισμού με τον άλλον ως όμοιο. Δηλαδή, με τον άλλον ως έχοντα τουλάχιστον ένα κοινό στοιχείο με το Εγώ, το οποίο συνάπτει σχέσεις μαζί του με την αναγκαία μεσολάβηση του εν λόγω κοινού στοιχείου. Ως εκ τούτου, σε μεγάλο βαθμό ετεροκαθορίζεται (π.χ. ταύτιση με τους εκάστοτε αστέρες του σταρ σύστημ). Αντιπροσωπεύει επιπολής ταυτοτικές διεργασίες και χαρακτηρίζεται από παροδικότητα, κατοπτρικότητα, αλλοτρίωση, αστάθεια, πολλαπλότητα και ασυνέχεια.

Υποκειμενικότητα: Μια φράση

Ο Le Corbusier είναι η εμβληματική του φράση «Η αρχιτεκτονική είναι το ειδήμον, ορθό και υπέροχο παιχνίδι των όγκων κάτω από το φως»². Φράση που είναι επαρκής εκπρόσωπος μιας υποκειμενικότητας:

1. Συμπυκνώνει το "πνεύμα", την αίσθηση του αρχιτεκτονικού έργου (δημιουργική πράξη και δημιούργημα) του αρχιτεκτονούντος υποκειμένου "Le Corbusier".
2. Αναφέρεται ρυθμιστικά στην πραγματικότητα του έργου.
3. Εγγράφεται στον λόγο ως μεταφορά.
4. Ακριβέστερα, ως σύμπλεγμα μεταφορών, που διαμεσολαβείται από τη φαντασιακή φόρμα "Παιχνίδι".
5. Έχει ως αναφερόμενο και την αρχιτεκτονική του ίδιου του Le Corbusier (αυτοαναφορικότητα μετουσιωμένη, ήτοι εξυψωμένη στην τάξη της θεωρητικής πρότασης).
6. Συμπυκνώνει τη φαντασίωση του αρχιτέκτονα στη γλώσσα των λέξεων και των εικόνων, ως εννοιακός και αισθαντικός αλγόριθμος, ο οποίος λειτουργεί ως διεπαφή (interface) για τη μεταγραφή της φαντασίωσης στη γλώσσα της κατασκευής.

Συνεπώς, η ανάλυση της εν λόγω διατύπωσης αντιπροσωπεύει θεμιτό και γόνιμο τρόπο για την αποδέσμευση της υποκείμενης φαντασίωσης που συγκροτεί την αρχιτεκτονούσα υποκειμενικότητα " Le Corbusier".

Τι προκύπτει;

1. Ο όγκος και για τον Le Corbusier είναι η αισθητή ένδειξη ότι υπάρχει σώμα. Έτσι αναδύεται μια λανθάνουσα ισοδυναμία: Η αρχιτεκτονική είναι το παιχνίδι των σωμάτων κάτω από το φως. Πρόκειται φυσικά για σώματα πεποιημένα, αρχιτεκτονημένα.

2. Από τη φράση λείπει η ρητή μνεία στο αρχιτεκτονούν υποκείμενο και στην απόλαυσή του. Δηλαδή, ο Le Corbusier ανατέμνει την αρχιτεκτονική, αλλά, σημαδιακά, παραλείπει το υποκείμενο της δημιουργίας. Παράλειψη συμπτωματική, καθόσον ο ίδιος ήταν δημιουργός, που πίστευε στο «ολύμπιο πεπρωμένο του», καθώς και λάτρης των απολαύσεων και των ηδονών.

3. Όπως φαίνεται στην Εικονογράφηση I³, προσπάθησα να συμπληρώσω την πρότασή του με στοιχεία, που αναφέρει σχεδόν επί λέξει σε άλλα σημεία του έργου του — και, έτσι, να αποκαταστήσω ορισμένα συμφραζόμενα του αποφθέγματος. Η στήλη δεξιά δείχνει πώς αντλούνται τα ως άνω «εξυπνοούμενα παραλειπόμενα» από διατυπώσεις του Le Corbusier, ως θέματα-μοτίβα που επανέρχονται. Σκοπός είναι να αποδεσμευθεί το πρωταρχικό σενάριο — η πρωταρχική διατύπωση της φαντασίωσης, που παραφράζεται με την εν λόγω φράση. Μία αποκατάσταση της όλης φράσης, της πρωτογενούς διατύπωσης, μαζί με αυτά που παραλείπει, θα ήταν η εξής: Το βλέμμα / πνεύμα που απολαμβάνει είναι ο οργανωτής της σκηνης. Και, συνεπώς, η αρχιτεκτονική είναι το βλέμμα που απολαμβάνει το παιχνίδι των σωμάτων κάτω από το φως, όπως το ίδιο πνεύμα το συντάσσει κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του.

LE CORBUSIER - Η ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ

«Η αρχιτεκτονική είναι το ειδήμον, ορθό και υπέροχο παιχνίδι των όγκων διατεταγμένων κάτω από το φως»

<p>ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ =</p> <p>(I) (ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ / ΠΝΕΥΜΑ ΠΟΥ ΑΠΟΛΑΜΒΑΝΕΙ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Τα μάτια μας είναι φτιαγμένα για να βλέπουν κάτω από το φως • Η αντίληψη των μορφών συνταράσσει τις αισθήσεις και οδηγεί το πνεύμα σε μια κατάσταση απόλαυσης (εναρμόνιση με τους νόμους του σύμπαντος)
<p>(II) ΤΟ ΕΙΔΗΜΟΝ, ΟΡΘΟ ΚΑΙ ΥΠΕΡΟΧΟ</p> <p>ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΩΝ ΟΓΚΩΝ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΦΩΣ</p>	<p>Γνώση, Νόμος και Απόλαυση («ότι καλόν»)</p> <p>Όγκος $\xrightarrow{\text{Φως}}$ Μορφή: <u>ΣΩΜΑ</u></p> <p>ΛΕΙΠΕΙ Η ΡΗΤΗ ΜΝΕΙΑ ΣΤΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΥΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΛΑΥΣΗ ΤΟΥ</p>
<p>(III) (ΟΠΩΣ ΤΟ ΙΔΙΟ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ / ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΣΥΝΤΑΣΣΕΙ)</p>	<p>Ο αρχιτέκτονας, διατάσσοντας τις μορφές, πραγματώνει μία τάξη, η οποία είναι καθαρή δημιουργία του πνεύματός του [...] και <i>μας δίνει</i> το μέτρο μια τάξης (κοσμικής), που προκαλεί διάφορες κινήσεις του πνεύματος και της καρδιάς <i>μας</i> και τότε συναισθανόμαστε το κάλλος.</p>
<p>(IV) (ΚΑΤ' ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΟΜΟΙΩΣΙΝ ΑΥΤΟΥ)</p>	<p>ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ ~ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ~ ΘΕΟΣ</p>

- ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΑΣΠΕΙΡΕΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ (ΒΛΕΜΜΑ - ΠΝΕΥΜΑ - ΓΝΩΣΗ - ΣΩΜΑΤΑ - ΠΑΙΧΝΙΔΙ...) ΟΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΠΟΛΑΥΣΗ
- ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΝΑΡΚΙΣΣΙΣΤΙΚΟ ΠΟΥ ΚΑΛΕΙ ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΚΑΙ ΤΗ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΝΑ ΕΚΠΛΗΡΩΣΟΥΝ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (ΤΟΥ ΑΠΟΝΤΟΣ) ΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΛΑΥΣΗΣ

4. Ως προς το βλέμμα που απολαμβάνει: Σύμφωνα με μία θεμελιούσα αφήγηση του Δυτικού πολιτισμού, πρώτος αρχιτέκτονας ήταν ο Θεός. Αυτός δεν πληρώθηκε από κανέναν, δούλεψε επειδή του άρεσε, έφτιαξε το έργο όπως το ήθελε, και ύστερα κάθισε να απολαύσει το έργο του. Ο κεντρικός οργανωτής της Δημιουργίας, λοιπόν, είναι το βλέμμα-πνεύμα που απολαμβάνει, που είναι πανταχού παρόν και που η καίρια λειτουργία του επισημαίνεται και σε εκείνη την πρώτη αρχιτεκτονική πράξη. Όντως, διαβάζουμε στη «Γένεση»: «Και είπεν ο θεός Γενηθήτω φως. Και εγένετο φως. Και είδεν ο θεός το φως ότι καλόν». (Το ίδιο μοτίβο επαναλαμβάνεται για το στερέωμα, για το διαχωρισμό υδάτων και ξηράς... για όλη την Κτίση: αφού πλάσει, ο Πλάστης κοιτάζει και «είδεν... ότι καλόν»). Το ίδιο ακριβώς κάνει και ο δημιουργός αρχιτέκτονας, όταν παραδίδει το έργο του, στην κοινή απόλαυση: Το έχει δει και απολαύσει πρώτα ο ίδιος, και έχει πει «ότι καλόν»: Όπου ελληνιστί «καλόν» σημαίνει το έχον άρτια πλάση και αρμογή, αρμονική αισθητική, ωραία μορφή⁴ η οποία, συνεπώς, γεννά απόλαυση.

5. Θεός και αρχιτέκτονας λοιπόν, ως δημιουργοί, λειτουργούν, με βάση τη συντακτική και αισθητική λειτουργία του πνεύματος / βλέμματος και με οδηγό την απόλαυση από τη θέαση του Κτίσματος (= το παιχνίδι των μορφών κάτω από το φως). Ιδού εγώ λοιπόν: Αυτός είμαι, ο Le Corbusier: Σίγουρα αρχιτέκτονας, πιθανόν δε και Θεός (βλ. στο τέλος του Modulor, την επιγραφή «ΕΔΩ, ΟΙ ΘΕΟΙ ΠΑΙΖΟΥΝ!» — όπου το «εδώ» καταδεικνύει και την αρχιτεκτονική δημιουργία).

Οπότε, το «φως» κατά Le Corbusier μετέχει στο παιχνίδι των σωμάτων (διαμορφώνοντας σκιές και φωτεινότητες) και υποδηλώνει το ίδιο το (αρχιτεκτονούν ή απολαμβάνον την αρχιτεκτονική) βλέμμα⁵ του υποκειμένου. Η αρχιτεκτονική δεν είναι το άυταρκες, «αντικειμενικό» παιχνίδι των όγκων, αλλά η πρόσληψή του από το βλέμμα («κάτω από το φως»). Η οποία πρόσληψη ιδεωδώς συνηχεί και επανευρίσκει τη σύλληψη του (αρχιτεκτονούντος) πνεύματος — «τα ιδεώδη και όνειρα που φέρονται από τις μορφές», κατά τη μεστή έκφραση του Curtis.⁶

6. Από μια άλλη σκοπιά: Το αρχιτεκτόνημα δεν το αντιλαμβάνεσαι αισθητηριακά στην ολότητά του (αναγκαία διάσταση του αρχιτεκτονήματος) —

αλλά, αναγκαστικά, το (ανα)συνθέτεις νοερά εκ των υστέρων, μέσα από δειγματοληψίες των αισθήσεων—κάτι σαν το «κινητό βλέμμα» του κυβισμού. (Οι εκλεκτικές συγγένειες του Le Corbusier με τον κυβισμό είναι πασίδηλες. Μόνο που εμμένει στην αρχιτεκτονημένη σύνθεση του πίνακα.)

Οπότε, με όρους αρχιτεκτονικού περιπάτου, το «κάτω από το φως» παραπέμπει στο βλέμμα ως στοιχείο υποκειμενικότητας, όχι μόνο αντιληπτικό-γνωσιακό, αλλά και ενορμητικό. Όντως, κατά την ψυχανάλυση, το βλέμμα αντιπροσωπεύει ενορμητικό αντικείμενο-τόπο και τρόπο απόλαυσης – που προσβλέπει στην επιθυμία του Άλλου, στον Άλλον ως δυνάμει επιθυμούντα, ενώ λειτουργεί ως συντάκτης του κόσμου⁷. Έτσι, το «φως κατά Le Corbusier», που φαίνεται να είναι «εκ πρώτης όψεως» ένα στοιχείο του συμπλέγματος των πραγμάτων, αντιπροσωπεύει το ίδιο το υποκείμενο⁸.

7. Συνεπώς, το «παιχνίδι» δεν εμπεριέχει μόνο αλληλουχίες «αντικειμενικών διατάξεων», αλλά συμπλέγματα εντυπώσεων, υποκειμενικών αισθήσεων, με άξονα (όπως σε κάθε άξιο λόγου παιχνίδι — δεν είναι τυχαία ή αθώα η μεταφορά: φέρει το νόημα της επιθυμίας!) την απόλαυση: Μπορεί η ρητή μνεία στην απόλαυση του αρχιτέκτονα να ελλείπει, όμως η επιλογή της μεταφοράς («παιχνίδι») δεν αφήνει αμφιβολία ως προς τη λογική των τεκταινομένων... («Το παιχνίδι είναι η ύψιστη εκδήλωση του πνεύματος», γράφει ο ίδιος στο «Modulor».)⁹ Το πόση απόλαυση καρπούται ο Le Corbusier αρχιτεκτονώντας (και στο εργαστήριο και στα γραπτά και μέσα στα κτίσματα), φαίνεται σε όλα του τα κείμενα (βλ. το πυρηνικό «ΕΔΩ, ΟΙ ΘΕΟΙ ΠΑΙΖΟΥΝ!»).

8. Το «παιχνίδι» (όγκων-σωμάτων-βλέμματος-απόλαυσης) χαρακτηρίζεται «ειδήμον». *Savant* στα γαλλικά δηλώνει την έχουσα γνώση πρακτική (πράξη οδηγημένη από μια γνώση, ένα *savoir* – μια επιστήμη).

Οπότε, η αρχιτεκτονική κατά Le Corbusier προϋποθέτει ότι το υποκείμενο που συντάσσει (σχεδιάζει/κτίζει/κατασκευάζει) το έργο με βάση ακριβώς τη γνώση του. (Γνώση όχι μόνο θετική, επιστημονική, αλλά και — ίσως μάλιστα, κυρίως — αισθητική, εποπτική, λογικο-φαντασιωσική: επίγνωση ψυχική, εν τέλει). Όπως ο ίδιος γράφει (στο «Modulor»), «στην Τέχνη υπάρχει επιτυχία ή αποτυχία, ανάλογα με τη λύση που προτείνεται ως προς τη σύγκρουση

ιδεών, ως προς συναισθήματα, τη φυσική υπόσταση της διαδικασίας κλπ. Ένα έργο τέχνης είναι η τελική έκφραση με υλική μορφή μιας απίστευτης, ασύλληπτης, απεριγράπτης εσωτερικής διαπάλης.»

9. Ακόμη μια σαφής παραπομπή στο υποκείμενο: το *ειδήμον* παιχνίδι, η εν γνώσει πράξη. Προφανώς τη γνώση δεν την κατέχουν τα πράγματα (αν και ίσως την ενσαρκώνουν...). Τη γνώση την έχει ο αρχιτέκτονας. Ωστόσο, κατά τρόπο φραστικά αλλόκοτο (δηλαδή συμπτωματικό), ο Le Corbusier φαίνεται ν' αποδίδει εδώ τη γνώση στο αντικείμενο-δημιούργημα, ενώ είναι (και δεν μπορεί παρά να είναι μόνο) συστατικό του υποκειμένου-δημιουργού. Όμως, λύση στο μυστήριο υπάρχει: Τα πράγματα (όγκοι, σώματα, μορφές, φως... ό,τι να 'ναι) κάνουν ό,τι κάνουν *κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Δημιουργού τους*. Δηλαδή *ενσαρκώνουν*, κατά τρόπο ναρκισσιστικό, μέσω περίτεχνης, ειδήμονος επεξεργασίας και αναδιατύπωσης στη γλώσσα της κατασκευής, *το φαντασιακό του αρχιτέκτονα: Είναι η φαντασίωση του αρχιτέκτονα διατυπωμένη στη γλώσσα της κατασκευής*. Πρόκειται για μοτίβο οικείο στον Le Corbusier, το ότι αρχιτέκτων, δημιουργός και θεός είναι συνώνυμα... Εξ ου και το «*Εδώ, οι θεοί παίζουν!*», όπου η διάκριση θεού και αρχιτέκτονα, κτίσης και κτίσματος, δεν είναι και τόσο εμφανής. Παρεμπιπτόντως, ο κόσμος παίζει το παιχνίδι του κόσμου έτσι όπως το συνέλαβε και το συνέταξε, *το αρχιτεκτόνησε* (αυτή είναι η λέξη) το πνεύμα του Δημιουργού.

Le Corbusier: Θεμελιακή φαντασίωση

Τέτοια ουσιώδη λανθάνοντα *συμφραζόμενα*, αναδεικνύουν την αρχιτεκτονούσα υποκειμενικότητα «Le Corbusier». Όπως βλέπουμε, η θεμελιακή του φαντασίωση συνίσταται στην *εξομοίωση του Αρχιτέκτονα με τον Δημιουργό* (Θεός, Μέγας Γεωμέτρης, Πνεύμα, Ιδέα, κλπ.). Φαίνεται καθαρά ότι εδώ πρόκειται για παιχνίδι ναρκισσιστικό, αφού ο ίδιος είναι που και ανοίγει και κλείνει αυτοαναφορικά τον κύκλο: Ο ίδιος ο Θεός πλάθει την Κτίση και ο ίδιος ο Θεός λέγει *ότι καλόν* — και η κορωνίδα της Δημιουργίας προκύπτει κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσίν του. Όπως και το φαντασιακό του αρχιτέκτονα (*ίδιο εδώ με το, κατά τας Γραφάς, φαντασιακό του Θεού*), που εξεικονίζει εαυτόν (τη φαντασίωσή του) στη γλώσσα της κατασκευής.

Ειδικότερα: Η φαντασίωσή του λεκτικά θα μπορούσε να αποδοθεί με τους όρους «*Δημιουργός και Κύριος όλων των απολαύσεων*». Δηλαδή, η όλη φαντασίωσή του έχει δύο σκέλη — *ισόθετη δημιουργία και ολική απόλαυση*.

Προκύπτει λοιπόν το εξής: *Το υποκείμενο, που απουσιάζει από το έκδηλο κείμενο της φράσης* (δεν έχει ρητή παρουσία, κατάδειξη ή κατονομασία), στην ουσία διασπείρεται σε όλα της τα σημεία. Δηλαδή, το υποκείμενο είναι και το βλέμμα, είναι και η γνώση, είναι και το πνεύμα, είναι και τα σώματα, είναι και το παιχνίδι κλπ. *Όπου υπάρχει απόλαυση υπάρχει και Εκείνο*. Βέβαια, δεν υπάρχει μνεία ρητή στο ότι «το παιχνίδι των σωμάτων κάτω από το φως είναι για μένα τόπος απόλαυσης» (δεν τελειώνει η φράση κάπως έτσι). Αντ' αυτού βλέπουμε ότι *το υποκείμενο διασπείρεται σε όλες τις λειτουργίες, σε όλες τις παραστάσεις, σε όλα τα συστατικά της εν λόγω φράσης* — προς μέγιστη του λέγοντος απόλαυση. Αλλιώς ειπωμένο, ο κατά Le Corbusier αρχιτεκτονών δηλώνει, παρουσιάζοντας το αρχιτεκτόνημα; «*Τούτο εστί το σώμα μου, το υπέρ υμών κλώμενον...*». Η εικόνα του σώματος του αρχιτέκτονα (πυρήνας του φαντασιακού του) αναδιατάσσει τα μέλη της και τα διασπείρει κατά τρόπο ειδήμονα, ορθό και υπέροχο, σαν ωραίες μορφές (*belles formes*), κάτω από το φως (= για το βλέμμα, για το πνεύμα και την απόλαυσή του).

Σύνοψη μιας περιδιάβασης

Πραγματώνοντας την υποκειμενικότητά του με όρους αρχιτεκτονικής πράξης και θεωρίας, ο Le Corbusier εκδιπλώνει τις δύο πτυχές της θεμελιακής φαντασίωσής του:

Δημιουργός ισόθεος – στα γραπτά του, στη ριζικά καινοτόμα σχεδιαστική πρακτική του, αλλά και στην εμμονή του με το Σχέδιο της Δημιουργίας (χωρικός σχεδιασμός, Modulor...). Η αρχιτεκτονική του Le Corbusier είναι αρχιτεκτονική πνευματοκρατικής και ιδεοκρατικής καινοφάνειας, καινοπλασίας "εξώκοσμης" (ως προς το εκάστοτε κεκτημένο "αρχιτεκτονικό κεφάλαιο"), που διευρύνει και αναμορφώνει τον υπάρχοντα χωρικό κόσμο και την αίσθηση της χωρικότητας, και ενσαρκώνεται παραδειγματικά στο διακριτικό του ύφος.

Δημιουργός διεσπαρμένος σε κάθε σημείο όπου υπάρχει αρχιτεκτονική απόλαυση. Πέρα από άλλες εκφάνσεις της εν λόγω διασποράς του δημιουργού (όπως ο ορισμός του για την τέχνη του), μια παραδειγματική εκδήλωσή της εντοπίζεται στην δική του διάλεκτο της γλώσσας της κατασκευής. Όπου η παράσταση και η εμπειρία του αρχιτεκτονημένου χώρου οδηγείται από την έννοια-σχεδιαστική αρχή "*αρχιτεκτονικός περίπατος*". Ήτοι, από το *χωρικά οδηγημένο* έργο του κινούμενου σώματος και βλέμματος, μέσω του μοντάζ της κίνησης, της αισθητηριακής πληροφορίας, της συντακτικής λειτουργίας του βλέμματος, της νοηματοδοτούσας λειτουργίας του νου, της αισθητικής εμπειρίας του πνεύματος...

Ο αρχιτεκτονικός περίπατος αντιπροσωπεύει συντεταγμένη ολική εμπειρία, που ο ίδιος ο Le Corbusier τη συναντά στη μήτρα όλων των αρχιτεκτονικών τραυμάτων γι' αυτόν: Στην Απόλυτη Αρχιτεκτονική – τον Παρθενώνα. Εμπειρία γονιμότατα τραυματική, καθώς τον αναγκάζει να παλεύει έκτοτε να υπερβεί το τραύμα *με τον τρόπο της Αρχιτεκτονικής*. Όντως, στη φαντασίωσή του, ο Δημιουργός, παντογνώστης, γνωρίζει τι είναι, πού κείται,

πώς υπάρχει και πώς καθίσταται αισθητά προσβάσιμη η χωρική απόλαυση – και σε οδηγεί σ' αυτήν, μέσω του αρχιτεκτονικού περιπάτου.

Με δικά του λόγια, ο Le Corbusier αναγνωρίζει το θαύμα που ο ίδιος συνέλαβε και πλάθει στην εμπειρία του βαδίσματος, στις εναλλασσόμενες προοπτικές, στα παιχνίδια φωτός και σκιάς στους τοίχους, στην αίσθηση αρχιτεκτονικής ενότητας που αναδύεται από τη σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο μέσα από μεγάλα παράθυρα... Δηλαδή, αναγνωρίζει την υποκειμενικότητα του δημιουργού διεσπαρμένη σε κάθε σημείο του έργου, σε κάθε πτυχή χωρικότητας όπου υπάρχει απόλαυση. Έτσι, ο σχεδιασμός του αρχιτεκτονικού περιπάτου ισοδυναμεί με σχεδιασμό της ολικής απόλαυσης που γεννά ένα θείο παιχνίδι, σε κάθε σημείο του οποίου πραγματώνεται το φαντασιακό του Αρχιτέκτονα.

Εξίσου ανάγλυφα αναδύεται το δίπτυχο της φαντασίωσης και στη χωρική φιλοσοφία και ιδεολογία του Le Corbusier, όπου οργανική θέση κατέχει η σχεδιοκρατία, η πλανοκρατία ("le planisme", όπως έχει χαρακτηριστεί):

Από τη μια, ο *ισόθεος δημιουργός* συλλαμβάνει και ορίζει αρμοδίως, ως παντεπόπτης, τα πάντα – μαζί και τους βαθμούς ελευθερίας των άλλων υποκειμένων στον χώρο τους.

Από την άλλη, ο άλλος ως χρήστης ενσωματώνεται στον σχεδιασμό της χωρικότητας ως εξής: Θα δει και θα βιώσει όσα *ήδη έχει δει και βιώσει και πει γι' αυτά "ότι καλόν"* ο Δημιουργός του Σχεδίου της Δημιουργίας. Τουτέστιν η απόλαυση του όποιου άλλου είναι αντικατοπτρισμός, παραλλαγή της απόλαυσης του Δημιουργού: Έκδοχο της απόλαυσης του Δημιουργού, ο οποίος διασπείρεται σε κάθε σημείο όπου υπάρχει απόλαυση.

Συμπυκνώνοντας την αίσθηση αυτής της περιδιάβασης στην υποκειμενικότητα "Le Corbusier", μια φράση ανάλογη του "Εδώ, οι Θεοί παίζουν!" –που την έχει διατυπώσει και ο ίδιος, σε κάποια γλώσσα του: "Εδώ, οι Φαντασιώσεις παίζουν!". Δεν είναι δύσκολο, στο πλαίσιο αυτού του ισομορφισμού, τι εστί Θεός για τον Αρχιτέκτονα: *Υποκειμενικότητα η οποία μετουσιώνει τη φαντασίωσή της σε επιχειρησιακό εργαλείο αρχιτεκτονικού σχεδιασμού: Εργαλείο δημιουργίας (γενηθήτω) και απόλαυσης (ότι καλόν).*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ "*Le style, c'est une unité de principe qui anime toutes les œuvres d'une époque et qui résulte d'un esprit caractérisé.*"

Le Corbusier, *Vers une architecture*, éd. G. Crès et Cie, 1924, p. 67

² "*L'architecture est le jeu, savant, correct et magnifique des volumes sous la lumière.*"

Le Corbusier, *Vers une architecture*, éditions Crès et Cie, Paris, 1924, p. 16

³ Δανείζομαι την Εικονογράφηση I από το βιβλίο μου *Αρχιτεκτονική και Ψυχανάλυση - Φαντασίωση και Κατασκευή*, εκδόσεις Futura, Αθήνα 2006, σελ. 84. Εκεί βρίσκεται (σελ. 81-101) και εκτενής συζήτηση των βασικών θεμάτων που θίγονται εδώ.

⁴ "*Nos yeux sont faits pour voir les formes sous la lumière ; les ombres et les clairs révèlent les formes; les cubes, les cônes, les sphères, les cylindres ou les pyramides sont les grandes formes primaires que la lumière révèle bien ; l'image nous en est nette et tangible, sans ambiguïté. C'est pour cela que ce sont de belles formes, les plus belles formes. Tout le monde est d'accord en cela, l'enfant, le sauvage et le métaphysicien.*"

Le Corbusier, *Vers une architecture*, éd. G. Crès et Cie, 1924, p. 16

⁵ Βλ. εκφράσεις όπως «Φως μου», «Έχασα/βρήκα το φως μου»... όπου Φως = Βλέμμα (συνεκδοχή)

⁶ William J.R. Curtis, *L'architecture moderne depuis 1900*, 3η έκδοση, Phaidon Paris 2006.

Ο ίδιος συγγραφέας, μιλώντας για τα τελευταία έργα του, σημειώνει: «Όπως ο γηράσκων Μιχαήλ-Άγγελος, και ο Le Corbusier εξερευνούσε ένα ποιητικό προσωπικό σύμπαν, όλο και πιο μυστηριακό/mystique» (σελ. 417). Κι ακόμη, ότι, στα εν λόγω έργα, «αυτός ο εκλεκτικός ποιητής της μορφής έσκαβε όλο και πιο βαθιά στο δικό του προσωπικό σύμπαν μεταφορών» (σελ. 419).

⁷ Βλ. π.χ. και την ισχύ και σαγήνη κάθε μεταφυσικής αναφοράς στον «αόρατο κόσμο», η οποία εξυπονεί τη συγκεκριμένη αναφορά στο βλέμμα του Κυρίου του κόσμου, ως διαφεύγον αντικείμενο της επιθυμίας.

⁸ Το φως = το βλέμμα, ως επαρκής εκπρόσωπος του υποκειμένου, κατά τρόπο συνεκδοχικό (η δυνητική συνθήκη αντί του υποκειμενικού ενεργήματος στην όλη σκηνή-και-πράξη του οράν).

⁹ Ο ίδιος ο Le Corbusier γράφει ότι «η αρχιτεκτονική, ριζώνοντας μέσα στο ακατέργαστο υλικό γεγονός, το αποπνευματώνει (το κάνει πνεύμα)».

Le Corbusier, *Vers une architecture*, éditions Crès et Cie, Paris, 1924, p. 35